

4. júl 2018

Mŕtve duše slovenského zdravotníctva

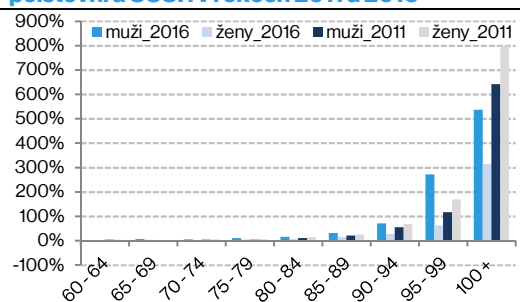
Analýza evidencie zdravotných poisťovní

Michaela Černěnko, Jozef Kubala, Tomáš Mesároš

Zdravotné poisťovne evidujú ako poistencov aj ľudí, ktorí už zomreli, tzv. „mŕtve duše“. Poisťovne nemajú informáciu o úmrtí a za mŕtve duše je naďalej platené poistné, približne 5,5 mil. eur ročne (priemer za roky 2012 – 2016). Spravidla ide o poistencov štátu, takže väčšina poistného za mŕtve duše prichádza zo štátneho rozpočtu v platbe za poistencov štátu. Poisťovne za mŕtve duše ďalej uhrádzajú zdravotnú starostlivosť, ktorú na nich vykázali poskytovatelia (všeobecní lekári, nemocnice, lekárne a iné). Verejné zdroje tak nesmerujú na skutočnú zdravotnú starostlivosť. Ročne stoja mŕtve duše poisťovne asi 350 tis. eur (priemer za roky 2012 – 2016). Existencia mŕtvych duší deformuje aj prerozdelenie poistného, čím ovplyvňuje príjmy poisťovní druhýkrát. Vplyv mŕtvych duší na prerozdelenie poistného v roku 2016 predpokladáme vo výške 600 tis. eur.

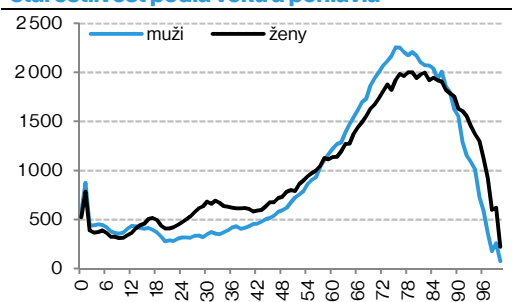
Mŕtve duše - ľudia evidovaní zdravotnými poisťovňami napriek tomu, že už sú mŕtvi - prevládajú medzi najstaršími poistencami a sú to prevažne muži. Ľudí nad 80 rokov (vrátane) je v poisťovniach evidovaných o 35 tisíc viac, ako je počet obyvateľov podľa Štatistického úradu¹ (ďalej ŠÚSR). Vyššie rozdiely sú u mužov. Nesúlad medzi poisťovňami a ŠÚSR u mužov starších ako 80 rokov je 32 %, žien v rovnakom veku je v poisťovniach o 16 % viac². Na úrovni individuálnych vekových skupín sú rozdiely ešte vyššie a s vekom narastajú. V skupine poistencov vo veku 100 rokov a viac evidujú poisťovne skoro 6-násobne viac mužov a takmer 4-násobne viac žien, než uvádza ŠÚSR. Priemerný vek identifikovaných mŕtvych duší bol v sledovanom období 85 až 90 rokov.

Graf 1: Rozdiely v demografii zdravotných poisťovní a ŠÚSR v rokoch 2011 a 2016

Zdroj: IFP podľa údajov zdravotných poisťovní a ŠÚSR

Graf 2: Priemerné náklady na zdravotnú starostlivosť podľa veku a pohlavia

Zdroj: IFP podľa údajov zdravotných poisťovní

Existenciu mŕtvych duší pravdepodobne spôsobuje nevyraďovanie príp. neskoré vyradenie poistencov po ich smrti. Zdravotné poistenie vzniká na Slovensku automaticky, narodením³. Zaniká smrťou alebo prehlásením do inej poisťovne, keďže poistenie sa uzatvára s konkrétnou poisťovňou⁴. V prípadoch, ak dôjde k úmrtiu v zdravotníckych zariadeniach, je informovanosť zdravotných poisťovní pravdepodobne rýchla.

¹ Demografické štatistiky ŠÚSR na roky 2011 až 2016 vychádzajú zo sčítania obyvateľov z roka 2011.

² V absolútnom vyjadrení je v evidencii poisťovní o 16,5 tis. viac mužov a o 17,5 tis. viac žien ako eviduje ŠÚSR.

³ Samozrejme výnimkou sú ľudia, ktorí sa na Slovensku nenarodili a presťahovali sa sem dočasne alebo na trvalo (napríklad za prácou či štúdiom).

⁴ Zdravotné poistenie na Slovensku je možné ukončiť alebo prerušiť aj v prípade dlhodobého vycestovania do zahraničia (napríklad za prácou alebo štúdiom).

Najviac mŕtvych duší je medzi mužmi nad 80 rokov

Chýbajú informácie o úmrtí

V ostatných prípadoch by mali poisťovne čerpať informácie o smrti z matrik. Problémom bývajú úmrtia v zahraničí, kedy sa informácia o úmrtí na Slovensko nedostala vôbec, prípadne s výrazným meškaním.

BOX: Identifikácia mŕtvych duší

Mŕtve duše boli identifikované na základe dátumu smrti v registri fyzických osôb (mŕtve duše podľa RFO), zastavenia vyplácania dôchodku Sociálnou poisťovňou (mŕtve duše podľa SP) a porovnaním demografických profilov zdravotných poisťovní a ŠÚSR (mŕtve duše podľa ŠÚSR). Údaje o poistencoch zdravotných poisťovní sme čerpali z dát, ktoré poisťovne predkladajú MZ SR za účelom výpočtu indexov rizika nákladov pre prerozdeľovanie poistného. Pracovali sme s anonymizovanými údajmi za roky 2011 až 2016. Mŕtve duše podľa RFO majú oficiálnu informáciu o dátume smrti. Pri ostatných skupinách mŕtvych duší táto informácia chýba a boli identifikované na základe iných vlastností. Konkrétne:

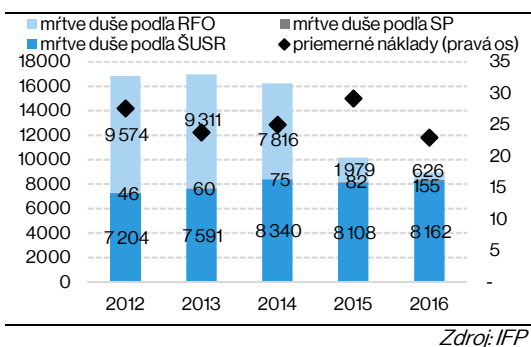
- **Zastavenie vyplácania starobného dôchodku SP** pomohlo identifikovať jednotlivcov, ktorí pravdepodobne zomreli v zahraničí, alebo chýba oficiálna informácia o ich úmrtí v RFO. Ak sa starobný dôchodca odsťahuje mimo Slovenska, musí SP v pravidelných intervaloch predkladať notársky overené potvrdenie o tom, že žije. Ak SP takéto potvrdenie nedostane, alebo dostane informáciu o smrti dôchodcu, vyplácanie dôchodku zastaví. Za mŕtve duše nepovažujeme dôchodcov, ktorým bol dôchodok zastavený, lebo začali znovu pracovať.
- **Porovnanie počtu poistencov a počtu obyvateľov podľa ŠÚSR** odhalilo počet potenciálnych mŕtvych duší. Pre identifikáciu mŕtvych duší na individuálnej úrovni sme vychádzali z predpokladu, že mŕtve duše majú náklady na zdravotnú starostlivosť na úrovni kapitácie a to minimálne v posledných troch rokoch.

Všetkých poistencov zdravotných poisťovní zaznamenáva centrálny register poistencov, ktorý vedie Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou. Informácia o úmrtí sa do centrálného registra zaznamenáva na základe informácie od príslušnej matriky. Centrálny register poistencov ale nie je automaticky prepojený s evidenciou, ktorú si vedú zdravotné poisťovne a údaje nie sú celkom totožné. Kontrola individuálnej evidencie poistencov poisťovní zo strany úradu bola ešte donedávna obmedzená.

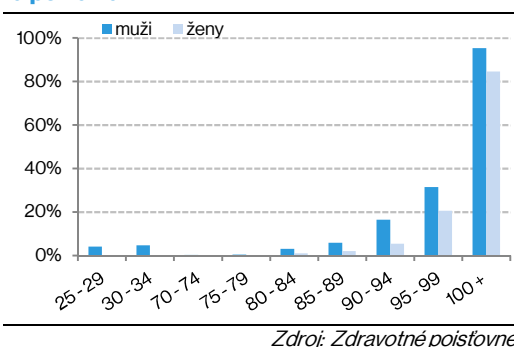
Z titulu mŕtvych duší sú podhodnocované priemerné náklady na staršie vekové skupiny, čo prináša riziká pri starnutí obyvateľstva. Podiel starších poistencov na celkovej populácii bude v najbližších desiatkach rokov rásť. Podhodnocovanie ich nákladovosti vedie systematicky k narastajúcej chybe odhadu budúcich nákladov na zdravotníctvo. Existencia mŕtvych duší spôsobuje, že ľudia nad 95 rokov sa javia v priemere zdravší než muži vo veku 25 – 34 rokov, ktorí sú vo všeobecnosti najzdravší. U najstarších skupín obyvateľov je aj vysoký podiel poistencov, ktorí v priebehu celého roka nečerpali žiadnu zdravotnú starostlivosť ani neužívali lieky. Náklady na takýchto poistencov sú na úrovni kapitácie - pravidelnej platby, ktorú dostáva všeobecný lekár na poistencov, ktorí u neho majú založenú zdravotnú kartu. Podiel mužov s nákladmi na úrovni kapitácie je vo vekovej skupine 85 – 89 rokov vyšší ako v skupinách mužov vo veku 25 – 29, prípadne 30 – 34. Vo vyšších vekových skupinách sú rozdiely ešte výraznejšie.

Podhodnocovanie
nákladovosti zvyšuje riziká
starnutia

Graf 3: Počet mŕtvych duší a priemerné ročné náklady na zdravotnú starostlivosť v eurách

Graf 4: Podiel poistencov s nákladmi na úrovni kapitácie v jednotlivých skupinách podľa veku a pohlavia⁵

Mŕtve duše zlepšujú saldo poisťovní ...

Čistý vplyv mŕtvych duší na hospodárenie poisťovní je pozitívny (5,1 mil. eur ročne - priemer za roky 2012 - 2016), pretože výraznejšie ovplyvňujú príjmy než výdavky. Mŕtve duše znamenajú pre poisťovne náklady, hlavne v podobe kapitácie (pravidelná platba všeobecnému lekárovi). Preto je nákladovosť vekových skupín, v ktorých sú koncentrovaní, podhodnotená. V jednotlivých rokoch však boli často vykázané aj niekoľkotisícové náklady na zdravotnú starostlivosť ľudí, ktorí sú podľa registra fyzických osôb už niekoľko rokov mŕtvi. Príčinou môže byť údajová chyba u poskytovateľa zdravotnej starostlivosti alebo zdravotnej poisťovne, ktorá vznikla napríklad pri zaznamenaní rodného čísla. Rovnako však aj nepoctivé správanie poskytovateľov.

Tabuľka 1: Vplyv mŕtvych duší na hospodárenie zdravotných poisťovní

v tis. eur	2012	2013	2014	2015	2016
Náklady na ZS	464	404	407	299	205
Zaplatené poisťné	6 253	6 656	6 215	4 441	3 776
Čistý vplyv	5 789	6 252	5 808	4 142	3 572

... na úkor štátneho rozpočtu

Na mŕtve duše dopláca najmä štát. Väčšina mŕtvych duší bola poistencami VŠZP (90 %) a platiteľom poisťného bol takmer výlučne štát (93 %). Príjmy poisťovní mŕtve duše zvyšujú cez platbu za poistencov štátu. V rokoch 2012 – 2016 bola priemerná ročná platba štátu za mŕtve duše 5,5 mil. eur. Štát platí za vybrané skupiny obyvateľov⁶ poisťné. V sledovanom období predstavovalo poisťné platené štátom v priemere 413 eur ročne. Ak platiteľom poisťného nie je štát, riziko mŕtvej duše je výrazne nižšie, pretože zamestnávateľia majú spravidla lepší prehľad o tom, za koho majú odvádzať poisťné než štát. Svedčí o tom aj nízky podiel mŕtvych duší, za ktorých platiteľom nie je štát (5-ročný priemer sú 4 %).

Na príjmoch deformujú aj prerozdelenie poisťného

Príjmy zdravotných poisťovní môžu mŕtve duše ovplyvňovať dokonca dvakrát, druhýkrát pri prerozdeľovaní poisťného. Ročne sa medzi poisťovňami prerozdelenie približne 150 mil. eur. Prerozdeľovanie má zabezpečiť, aby zdravotné poisťovne nedoplácali na skladbu svojho poisťného kmeňa. Poisťovňa s chorľavejšími poistencami bude platiť za zdravotnú starostlivosť viac ako poisťovňa s rovnakým počtom poistencov, ale mladšími a zdravšími.

⁵ Porovnáваме podiel poistencov s kapitáciou v 5-ročných vekových skupinách mužov a žien nad 70 rokov. Pre porovnanie pridávame podiel poistencov s kapitáciou v skupine mužov medzi 25 – 29 a 30 – 34, pretože v tejto skupine sa dá objektívne očakávať najviac zdravých ľudí. Ženy v rovnakom veku boli vylúčené, pretože ich náklady na zdravotnú starostlivosť zvyšujú pôrody.

⁶ Evidovaných nezamestnaných, dôchodcov, detí, ľudí na materskej, otcovskej či rodičovskej atď.

Koncentrácia mŕtvych duší v niektorých vekových skupinách môže viesť k podhodnoteniu nákladovosti tejto skupiny. V konečnom dôsledku to môže ovplyvniť aj celkové prerozdelenie⁷.

Tabuľka 2: Výsledky simulovaného prerozdelenia s a bez mŕtvych duší v roku 2016

<i>v tis. eur</i>	VšZP	Dôvera	Union
Prerozdelenie	134 158	-89 231	-44 927
Prerozdelenie bez mŕtvych duší	134 766	-89 362	-45 404
Rozdiel (riadky 2-1)	609	-132	-477

Zdroj: IFP

Zanedbávanie mŕtvych duší ide na úkor VšZP. Na základe simulovaného prerozdelenia poistného v roku 2016 by boli pri zohľadnení mŕtvych duší príjmy VšZP vyššie o 608 tis. eur. Koeficienty nákladovosti, podľa ktorých sa uskutočňuje prerozdelenie, sa vo vekových skupinách nad 70 rokov zvýšili v priemere o 2,5 %. V skupinách 80-ročných a viac, kde bol platiteľom štát, sa koeficient zvýšil u mužov o 14 %, u žien o 6,3 %. Došlo aj k zlepšeniu samotného modelu, resp. jeho schopnosti vysvetliť rozdiely v nákladovosti poistencov. Koeficient determinácie sa zvýšil o 0,04 p.b..

V posledných dvoch rokoch prebehlo viacero pozitívnych legislatívnych zmien. Od roku 2015 získavajú zdravotné poisťovne informácie o úmrtiach automaticky, vďaka čomu poklesol medzi rokmi 2014 a 2015 počet evidovaných mŕtvych duší o 37 %. Ďalšie zlepšenie môže priniesť novela zákona o zdravotnom poistení platná od januára 2018. ÚDZS bude každoročne preverovať 0,2 ‰ poistencov z hlásení zdravotných poisťovní.

Aby verejné zdroje nesmerovali na mŕtve duše je potrebné úplne vyčistenie evidencie zdravotných poisťovní. Dôležité je aktívne preverovanie trvania poistného vzťahu u vytypovaných skupín poistencov a prepojenie už existujúcich registrov. Konkrétne:

- Je potrebné prepojiť register fyzických osôb s registrom ÚDZS ako aj registrami poisťovní. Dôležitá je aj plná elektronizácia matrík, ktoré sú prvotným zdrojom informácie o úmrtí.
- Presnejšiu evidenciu by pomohlo zabezpečiť aj čiastočné prepojenie registra Sociálnej poisťovne a registra ÚDZS. SP má presnejšiu a spoľahlivejšiu evidenciu úmrtí v zahraničí, nakoľko, ak vypláca dôchodky za hranice SR, vyžaduje v istej periodicite notársky overené potvrdenie o tom, že daná osoba naďalej žije.

Samostatný problém tvoria úmrtia v zahraničí v dávnejšej minulosti, o ktorých sa informácia na Slovensko nikdy nedostala a predstavuje tak problém aj pre iné verejné databázy. Aj inak spoľahlivý referenčný register fyzických osôb tak môže evidovať ako obyvateľov SR už dávno zosnulých v zahraničí. Pomohol by systém aktívneho preverovania vytypovaných osôb.

Materiál prezentuje názory autorov a Inštitútu finančnej politiky, ktoré nemusia nevyhnutne odzrkadľovať oficiálne názory Ministerstva financií SR. Cieľom publikovania komentárov Inštitútu finančnej politiky (IFP) je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne ekonomické témy. Citácie textu by sa preto mali odkazovať na IFP (a nie MF SR), ako autora týchto názorov.

⁷ Slovenský model prerozdelenia sa snaží vysvetliť nákladovosť na základe 4 hlavných parametrov – veku, pohlavia, platiteľa poistného a liekových nákladových skupín. Tento model dokáže vysvetliť v priemere 15-19 % variability (koeficient determinácie).

Preverovanie poistného vzťahu pomôže odstrániť mŕtve duše

Chýbajú informácie o starších úmrtiach v zahraničí